

MEKÂNSAL TİPOLOJİ AÇISINDAN KIRAATHANELERİN SOSYAL FONKSİYONLARI: SELÇUKLU MİLLET KIRAATHANESİ, KONYA

Tuğba ÖZÜDOĞRU¹, Hüseyin Samet AŞIKKUTLU², Latif Gürkan KAYA³

¹ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mekansal Planlama ve Tasarım Anabilim Dalı

² Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü

³ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Öz

Tarihsel süreçte eğitim, kültür ve teknoloji alanındaki gelişmeler kıraathane yapılarını da etkilemiştir. Buna bağlı olarak; kıraathanelerin mekânsal değişimlerinin ve kütüphanelerle arasındaki ilişkinin incelenmesine, günümüz kıraathane mekânlarının mimari özelliklerinin analiz edilmesine yönelik olan bu çalışmada kıraathanelerin sosyal fonksiyonları ve mekânsal tipolojisi araştırılmıştır. Bilgi kaynaklarının ve erişimin giderek gelişip değiştiği bu çağda geçmişteki kıraathanelerin farklılaşarak yeni hizmet anlayışı ve tasarım çizgisi ile sosyal ve kompleks kurum haline gelen bu yapılar günümüzdeki kaynaklar özelinde incelenmiştir. Bu çalışmada kıraathanelerin dünyada ve ülkemizdeki uzun serüveni anlatılırken mimari tasarım kriterlerini belirlemek ve aynı zamanda eski Osmanlı kıraathanelerinin kütüphanelerle kullanım ve mekân tasarımı yönünden benzerliklerini Konya'da bulunan örnek üzerinden yapılan analizler ile ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışma kapsamı, kütüphanelere benzer özellik taşıyan, okuma eylemi ön planda tutulan, Konya Selçuklu Millet Kıraathanesi'nin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak, tarihi nitelikte olan bu yapının korunması ve tanıtımı ile Konya ilinin ve bölgenin turizm potansiyelinin artırılarak kalkınmasına olanak sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: İç Mekân, Kıraathane, Konya Selçuklu Millet Kıraathanesi, Mekânsal Planlama.

*Sorumlu Yazar *Corresponding Author* | Hüseyin Samet AŞIKKUTLU, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, E-mail: sasikkutlu@mehmetakif.edu.tr, ORCID¹: 0009-0002-7434-9937 ORCID²: 0000-0002-3518-7202 ORCID³: 0000-0001-8033-1480

Geliş Received 05.05.2023 | **Kabul** Accepted 18.05.2023 | **Basım** Published 30.06.2023

ISSN 2687-2358 | ARAŞTIRMA MAKALESİ (Research Article) DOI: 10.53784/peyzaj.1293109

SOCIAL FUNCTIONS OF COFFEE HOUSES IN TERMS OF SPATIAL TYPOLOGY: SELÇUKLU NATIONAL COFFEE HOUSE, KONYA, TÜRKİYE

Abstract

Throughout history, developments in education, culture and technology have also affected cafeteria structures. In this study, which aims to analyze the spatial changes of coffee houses and the relationship between them and libraries, and to analyze the architectural features of today's coffee houses, the social functions and spatial typology of coffee houses were investigated. In this era where information resources and access to them are gradually developing and changing, these structures, which have become social and complex institutions with a new concept of service and a new line of design, differentiating themselves from the coffee houses of the past, have been studied in terms of today's resources. In this study, the long adventure of coffee houses in the world and in our country have been explained; architectural design criteria, as well as the similarities of the old Ottoman coffee houses with libraries in terms of use and space design have been revealed by the analyzes made in the context of an example in Konya. The scope of the study has been determined as the examination of the Konya Selçuklu National Coffee House, which has a similar feature to the libraries and prioritizes the act of reading. It was concluded that the tourism potential of Konya province and the region will be developed by preserving and promoting this historic building.

Keywords: Interior, Coffee House, Konya Selçuklu Nation Coffee House, Spatial Planning.

1.Giriş

İngilizce kahve ve kafe sözcükleri, Arapçada başlangıçta bir şarap türü anlamına gelen "qahwa"dan türetilmiştir (Moa ve Chakraborty, 2020; Beelen ve Sijs, 2022). Kahvehane kelimesinin anlamı incelendiğinde 'kahve evi' manasında kahve içilen ev/hane anlamında kullanılmaktadır. Kahvehaneler ortaya çıkmaya başladığı tarihten itibaren sosyal ilişkilerin şekillenmesinde etkili olmaktadır. Aynı zamanda toplumun toplumsal dönüşümlerini yansıtan bir mekân özelliği taşımaktadırlar (Yaşar, 2005; Doğan vd., 2020). Oxford İngilizce Sözlüğünde, kahvehane sözcüğü "kahve ve diğer içeceklerin sunulduğu bir eğlence evi" olarak ifade edilmektedir (Burg vd., 2022).

Tarihsel süreç incelendiğinde, Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim döneminde Mısır'ın Türkler tarafından fethedilmesiyle birlikte kahve Türkler tarafından tanınmış, 1520 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın padişahlığının birinci yılında Yemen'in

fethedilmesiyle İstanbul'a getirilmiştir (Ünver, 1962). İslam dünyasının ilk kahvehaneleri 15. yüzyılda Arap Yarımadası'ndaki Mekke şehrinde ortaya çıkmış, 16. yüzyılda ise Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'a yayılmıştır (Myhrvold, 2022). Kahvenin İstanbul'a gelmesiyle birlikte kahvehanelerde toplumsal bir kurum olarak şekillenmeye başlamıştır. Tarihteki ilk kahvehanelerin, Şamlı Şems ve Halepli Hakem adındaki tüccarın İstanbul'a gelerek Tahtakale'de açtıkları bilinmektedir (Yaşar, 2005). Hakem ile Şems'in Tahtakale'de açtıkları kahvehaneler zamanla gelişerek sivil örgütler olarak adlandırılan mahalle kahvehanelerini ortaya çıkarmıştır. Kahvehanelerin ayrışması, sosyal işlevine, mekânına, dönemlere, kahvehaneye gelen müşterilere göre farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklara rağmen kahvehanelerin zamanla değişmeyen özelliği erkek egemen bir karakterde oluşudur (Özdem, 2009). Kahvehanelerin toplum hayatına girmesiyle birlikte mahalle hayatı kahvehane odaklı şekillenmeye

başlamaktadır. Kahvehaneler yazılı kültürün yaygınlaşmadığı Osmanlı döneminde sözlü kültürün tesis ve devamlılığında önemli katkılara sahiptir. Kahvehaneler kurulduğu ilk dönemlerden itibaren, müşterilere okuma salonu olarak da hizmet etmişlerdir (Yaşar, 2005).

16. yüzyılın ortalarından itibaren kahvehaneler, Avrupa'da da halkının sosyal buluşma yeri haline gelmiştir. 1670'lerde ise kahvehaneler her yerde görülmeye başlamış ve İngiliz kültürünün büyük bir bölümü bu mekânlarda şekillenmiştir (Burg vd., 2022). Kahvehaneler, insanların kahve içmek, müzik dinleme, sohbet etmek, haberleri ve siyaseti tartışmak, satranç ve tavla gibi tahta oyunları oynamak için bir araya geldikleri popüler buluşma mekânları haline gelmiştir. Bu bağlamda, kahvehaneler çektikleri müşteri türü, özgür ve açık sözlü söylemleri nedeniyle bilgelik okulları olarak tanınmışlardır (Myhrvold, 2022). Kahvehaneler güncel olaylarla ilgili sohbetlerin yapıldığı mekânlar olması sebebiyle gazeteciler tarafından sıklıkla ziyaret edilmiş, koşucular ise günün olaylarını bildirmek için sık sık kahvehanelere gönderilmişlerdir. Dolayısıyla, kahvehaneler 18. yüzyılın en verimli posta ağları olarak hizmet etmişlerdir (Burg vd., 2022). Zaman içinde bu mekânlar, sokak tüccarları, sosyete iş adamları, âlimler, bilim adamları, avukatlar, siyasiler gibi birçok farklı konumdaki bireylerin tek çatı altında bir araya gelip statü gözetmeksizin birbirleriyle sohbet edebildikleri bir konuma gelmiştir (URL-1).

17. yüzyılda klasik plana sahip bir kahvehaneye önce orta meydanı adı ile bilinen bir avludan ulaşıldı. Bu mekânlar üç ya da dört tarafı yaklaşık bir metreye yakın oturma birimleriyle çevriliydi. Mekânda gelenlerin ayakkabılarını çıkardığı bir kundura bölümü bulunmaktaydı. Ana mekân giriş mekânından 20-30 cm daha yüksekte bulunur, 30 cm yüksekliğinde oturma birimleriyle çevrilir ve

ortada tüm mekâna hâkim bir havuz ya da şadırvan bulunmaktaydı. Ocağın bulunduğu köşenin karşısında yer alan, merdivenle çıkılan, etrafı parmaklıklarla çevrili, yaklaşık 20 kişinin sığabileceği, kerevetli baş sedir bulunmaktaydı. Bu alana kahvehanenin müdavimi olan seçkin kişiler oturmaktaydı (Ürer, 2010). Şekil 1'de İstanbul Tophane'de bulunan bir kahvehane tasvirinin görseli sunulmuştur.

Şekil 1. İstanbul Tophane'de bulunan bir kahvehane tasvirinin görseli (Ürer, 2010; URL-2)

Kahvenin en hâkim yerine alçıdan yapılan yaşmaklı bir ocak konumlanmaktaydı. Ocağın iki tarafında da içinde fincanların ve kahve takımlarının bulunduğu delik adı verilen dört gözlü raflar yer almaktaydı. Rafların biraz ilerisinde tütün ocakları bulunmaktaydı. Kahvehaneler köy odalarına ya da eğlenme, sohbet etme mekânlarıyla benzerlikler taşımaktaydı (Ürer, 2010). Şekil 2'de İstanbul'da bulunan bir kahvehane tasvirinin görseli sunulmuştur.

Şekil 2. İstanbul'da bulunan bir kahvehane tasvirinin görseli (Ürer, 2010; URL-3)

Kahvehanelerin başka bir türü olan yeniçeri kahvehaneleri büyük ve oldukça süslü İstanbul'un deniz manzaralı yamaçlarına veya denizde kazıklar üzerine inşa edilmekteydi. Bu tür kahvehanelerde sofalar, saz yeri, peykeler ve bir baba sofası bulunmaktaydı. Tamamı ahşap oymalı, boyalı, nakışlı, çiçek kabartmalı ve altın yaldızlı idi. Ortada mermer havuz yer almaktaydı. Peyke ve sofalar kuzu ve ayı postu, kilim ve yastık gibi materyaller ile döşenmekteydi. Yeniçeriler birbirlerinin kahvehanesine uğur getirmesi adına kanarya kafesi hediye etmekteydi. Bir kahvehanede en az 30-40 kanarya kafesi bulunmaktaydı (Ürer, 2010). Şekil 3'de İstanbul'da deniz manzaralı bir kahvehane tasvirinin görseli sunulmuştur.

Şekil 3. İstanbul'da deniz manzaralı bir kahvehane tasvirinin görseli (Ürer, 2010; URL-4)

Tarihsel sürece baktığımızda kültürel alandaki gelişmeler ve süreli yayınlardaki artışlar kahvehaneleri de etkilediği görülmüştür. I. Dünya Savaşı'ndan önce 19. yüzyıl başlarında halkın yeni çıkan yayınları takip edebilmesi için masalarda bulunduran bazı kahvehaneler özellikle edebiyat, bilim gibi pek çok alanda topluma katkıda bulunmuşlardır. Bazı kahvehaneler tabelalarında okuma salonu anlamına gelen kiraathane yazısını kullanmıştır. Tanzimat öncesi dönemde de bazı kahvehane sahipleri müşterilerin okuması için kitap bulundurmaktadır. Fakat kiraathanelerde asıl olan eylem kiraat yani okumaktır. Dolayısıyla bu kurumlar kahvehane yerine okuma salonu anlamına gelen

kiraathane adıyla kullanılmaya başlanmıştır (Şahbaz, 2007). Edebiyat, sanat ve eğitim alanındaki okuma işlevleriyle ön plana çıkan kiraathaneler kahvehane kültüründe varlık göstermektedir (Tunç, 2014). Türkiye'de ilk kiraathane 1850'li yıllarda 'Sarrafım' adıyla bilinen bir kişinin İstanbul'da bulunan kahvehanesini kiraathaneye dönüştürmesiyle ortaya çıkmış olup, dönemin gazetelerini mekâna koyarak gelen vatandaşların bilgilenmesine katkıda bulunduğu bilinmektedir. Aynı zamanda aydınlar toplanıp kendi aralarında edebi tartışmalar da yapmışlardır. Bu şekilde bir düzenlemeyle bu mekânlara 'kiraathane' denmeye başlanmıştır. Özellikle 1860'lardan sonra kiraathane kültürü yaygın hale gelmiştir (Demirel, 2018). Kiraathane özelliği sunan kahvehaneler bilhassa aydınların bir araya gelmesiyle süreli yayınları takip ettiği, yeni çıkan eserleri inceleme fırsatı bulduğu kültürel ve siyasal anlamda fikir alışverişinin yapıldığı mekânlardır. Bu tür kahvehaneler bir eğitim yuvası işlevine sahip, dekansız, doçentsiz, bütçesiz, fakültesiz ve yüzde yüz bağımsız üniversiteler olarak ifade edilmektedir (Gölgesiz Gedikler ve Tekin, 2019). Türk tipi olarak adlandırabileceğimiz bu kurumlar Türk kültürünün incelikleri ile birleşerek kendisine özgü bir çizgide ilerlemektedir (Tunç, 2014). Kahve içilebilen bir kütüphane olarak da tanımlanan kiraathaneler okuma kültürünün gelişmesinde kitle iletişim aracı olarak çok büyük katkı sağlamıştır (Şahbaz, 2007).

Günümüzde kiraathane kavramı başlangıçtaki anlamını çoğunlukla yitirerek kahvehane ile eş anlamlı olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Şu an halen kiraathane adını taşıyan pek çok mekân bulunmakta ve işlev bakımından kahvehanelere benzer özellik taşımaktadır. Kiraathanenin ne anlam içerdiğini anlamak için gelişim sürecine ve tarihsel çıkış sebebine kısaca bakıldığında günümüzdeki kitap kafelere benzer özellikte sosyal kurumlar olduğu söylenebilir. Kiraathaneler basit tabirle çay,

kahve içip, sohbet edip, eş zamanlı okuma etkinlikleri yapılan mekânlardır. Geleneksel özellik taşıyan kiraathaneler ise artık çoğunlukla oyun, sohbet ve okuma eylemi olarak da gazete ile ön plana çıkarken, günümüzde edebi ve bilimsel toplantıların düzenlendiği, yeni yayınların takip edildiği kitap kafeler eski kiraathanelerin yerini almış bulunmaktadır.

El Ateneo Grand Splendid

Arjantin'in başkenti Buenos Aires'te 1919 Mayıs ayında opera binası olarak El Ateneo Grand Splendid 1.050 kişilik kapasiteye sahiptir. Yaklaşık 2.000 metrekarelik bir alana inşa edilen mekân 2000 yılının başlarında mimari yapısı muhafaza edilerek bir kitap kafeye dönüştürülmüştür. Mimar Pero ve Torres Armengol yapımı olan binanın sütunları Troiano Troiani tarafından hazırlanmış ve tavan freskleri Nazareno Orlandi tarafından yapılmıştır. Yılda 1 milyonun üzerinde ziyaretçiyi ağırlayan El Ateneo Grand Splendid (URL-5), 2008 yılında The Guardian tarafından dünyanın en güzel ikinci kitapçısı olarak ve 2019 yılında ise National Geographic tarafından "dünyanın en güzel kitapçısı" olarak seçilmiştir (URL-6). Kütüphanesinde yaklaşık 120.000 kitap ve tiyatronun sahne alanı olarak kullanılan bölümde kitap okuyup kahve içilebilen bir bar bulunmaktadır. Mağazanın etrafına kitap ararken dinlenebilmek için koltuklar bulunmaktadır. Yapının bodrum katı çocuk kitapları, üst katında ise sergiler ve teşhirler için kullanılmaktadır (URL-7). Salonun locaları, sahnesi, balkonları, son derece görkemli bir okuma salonu durumundadır (URL-8). Şekil 4'de El Ateneo Grand Splendid dış cephesine ait görseli ve Şekil 5'de kütüphane bölümüne ait görseli sunulmuştur.

Şekil 4. El Ateneo Grand Splendid'in dış cephe görseli (URL-9)

Şekil 5. El Ateneo Grand Splendid'in kütüphane bölümü görseli (URL-10)

Café Pushkin

Moskova'da bulunan Café Pushkin, Alexander Pushkin anıtının yakınında Tveskoy Bulvarı üzerinde bulunmaktadır. Pushkinskaya metro istasyonunda inildiğinde yakın bir mesafede bulunan yapı, adından bir kafe olduğu izlenimi uyandırsa da, aslında Moskova'nın klasik Rus mutfağını sunan pahalı ve en şık restoranı konumundadır. Andrey Dellos 1999'da Barok mimariye sahip bu binada Café Pushkin'i hizmete açmıştır. İç dekorasyon konusunda etkileyici ve şık bir tasarıma sahip olan Café Pushkin'in giriş katında tarihi eczane bulunurken, üst katında kütüphane konseptine uygun bir alan bulunmaktadır. Yapı 19. yüzyıl Çarlık Dönemi Rusya'sını yansıtmaktadır. En üst katta ise yaz aylarında hizmete açılan, meydan manzarası olan güzel bir teras bulunmaktadır (URL-11).

Moskova'nın göbeğinde "a la russe" pembe Barok yapılı mekânın tarihi incelendiğinde 18. yüzyılın sonlarında, İmparatoriçe Büyük Katerina'nın hizmetinde olan eski bir asilzadenin Moskova'ya taşınıp İtalyan mimarların da yardımıyla büyük bir Barok konut inşa etmeye karar verdikleri bilinmektedir. Alman aristokratlar iflas etmemek adına binada bir eczane bölümü açmaya karar vermiş ve bu kararda başarılı olunmuştur. Aynı zamanda asma ve üst katlara referans kitaplarıyla dolu bir kütüphane konumlandırılmıştır. Kütüphane toplamda üç binden fazla ciltle Aleksandr Pushkin'in eserleri de dahil olmak üzere geniş bir koleksiyonu bünyesinde bulundurur hale gelmiştir. Alt katta ilaçlarının hazırlanmasını bekleyen müşteriler, iyileştirici içecekler, çay, kahve ya da sıcak çikolata içebilmektedirler. Bu şekilde binanın zemin katında küçük bir kafe ortaya çıkmıştır. Duvarlarında ve tavanların etrafında alçı işleri, dökme demir ızgara bir asansöre sahip olan ve tavanlarda resimler bulunan malikane yalnızca geniş kütüphanesini değil, aynı zamanda bozulmamış durumdaki orijinal eczane tezgâhı da dahil olmak üzere eczanenin bazı kısımları halen korunmaktadır (Christopher, 2022). Ziyaretçilerin kendilerini müze gezisindeymiş gibi hissettiği, Moskova'nın en ikonik restoranlarından biri olan Café Pushkin, adını Rus şair Aleksandr Pushkin'den almaktadır. Tverskoy Bulvarı'nın manzarasına sahip olan bu mekân, Rus aristokrasisine saygı duyarak yenilenmiş 19. yüzyıl Barok mimarisini taşıyan mekân içindeki loş ışıklı üç katlı restoranın duvarları, koyu renkli ahşap kitaplıklarla kaplıdır (URL-12). Café Pushkin'in kütüphane katı görseli Şekil 6'da, duvarlarında ve tavanların etrafında alçı işleri ile dökme demir ızgara asansör görseli Şekil 7'de, dökme demir ızgara asansör ve bar bölümü görseli Şekil 8'de, teras katı görseli Şekil 9'da sunulmuştur.

Şekil 6. Café Pushkin'in kütüphane katı görseli (URL-13)

Şekil 7. Café Pushkin'in duvarlarında ve tavanların etrafında alçı işleri ile dökme demir ızgara asansör görseli (URL-13)

Şekil 8. Café Pushkin'in dökme demir ızgara asansör ve bar bölümü görseli (URL-13)

Şekil 9. Café Pushkin'in teras katı görseli (URL-13)

Kahvehane Halktaş

İstanbul'un Fatih ilçesinde bulunan Kahvehane Halktaş, 102 kişilik kapasitesi ve 220 metrekarelik kapalı alana sahip bir kitap kafe olarak hizmet vermektedir. 3. Dalga Kahve Satışı (Third Wave) konsepti ile hizmete açılan bu sosyal tesis haftanın yedi günü 07.30-22.00 saatleri arası açık bulunmaktadır (URL-14). Geniş bir alana sahip olan mekân loft tarzda tasarlanmış, donatı elemanlarında çoğunlukla koyu ahşap renkleri tercih edilmiştir. Giriş bölümünün yüksek duvarları, koyu ahşap çitalarla kaplanmıştır. Mekânın üç tarafında yüksek camlar kullanılmış olup, yeterince ışık alan bölümde ışığı azda olsa kesmek için metal ızgaralar kullanılmıştır. Girişin tam karşısındaki duvara konumlandırılan kitaplık yaklaşık bir metre yüksekliğe sahiptir (Şekil 10).

Şekil 10. Kahvehane Halktaş'ın giriş bölümünden görünüm (URL-15)

Giriş bölümünde yüksek bir tavana sahip mekânın satış bölümü girişteki alandan kısmen ayrılarak tavan yüksekliği düşürülmüştür. Kafenin her alanında farklı çeşit mobilya kullanılmıştır. Mekânda bulunan farklı konseptte sahip alanları bölmek adına zeminde farklı tarzda döşemeler tercih edilmiştir (Şekil 11).

Şekil 11. Kahvehane Halktaş'ın genel görünümü (URL-15)

Ministry of Coffee (M. O. C)

İstanbul'un Nişantaşı ilçesinde bulunan Kahveleriyle ünlü olan M.O.C, yani Ministry of Coffee kitap kafe, haftanın her günü 08.00-00.30 arası hizmet vermektedir (URL-22). İçeri girildiğinde duvarı kaplayan kütüphane ve tam karşısında kahve satış bölümü bulunmaktadır (URL-12). M.O.C aynı zamanda SCAE onaylı bir eğitim merkezi olarak kullanılmaktadır (URL-16). Şekil 12'de görüldüğü üzere yüksek tavana sahip olan mekâna yarım asma kat uygulanmıştır. Mekânın geneli metal ızgaralar kullanılarak dekore edilmiştir.

Şekil 12. M.O.C'in genel görünümü (URL-16)

2. Materyal ve Yöntem

2.1. Materyal

Bu çalışmanın materyalini kırıathanelerle benzer özellik taşıyan, okuma eylemi ön planda tutulan, Konya Kültürparkta bulunan Selçuklu Millet Kırıathanesi oluşturmaktadır. Konya 39.000 kilometrekarelik alanıyla yüzölçümü bakımından Türkiye'nin en büyük ve en kalabalık 6. ili olma özelliği taşımaktadır (URL-17). Kırıathanenin bulunduğu eskiden fuar olarak bilinen alan 1970 yılında hizmete açılmış, 2008 yılı sonunda başlayan dönüşüm ile bugünkü Kültürpark halini almıştır. Konya merkezde bulunan Alaeddin tepesinin yaklaşık 750 metre kuzeybatısında yer almaktadır (Topçuoğlu vd., 2020). Kültürparkta şehrin merkezinde ticari olarak kullanılan bu alan, revize edilerek 2018 yılında Millet Kırıathanesi olarak

hizmet vermeye başlamıştır (URL-18). Şekil 13'de Selçuklu Millet Kiraathanesi'nin konumu verilmiştir.

Şekil 13. Konya Selçuklu Millet Kiraathanesi'nin konumu (URL-19)

2.2. Yöntem

Giriş bölümünde konuya ilişkin makale, tez, kitap ve çeşitli internet kaynaklarından literatür taraması ve gözlem yapılarak çalışma alanları için gerekli bilgiye ulaşılmış olup mekân analizi yapılmıştır. Çalışma kapsamı; kütüphanelere benzer özellik taşıyan, okuma eylemi ön planda tutulan, Konya'da bulunan Selçuklu Millet Kiraathanesi'nin incelenmesi olarak sınırlandırılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan bilgiye dayanarak incelenen mekânların sosyal fonksiyonları ve mekân tasarımı yönünden özellikleri incelenmiştir.

3. Bulgular

Selçuklu Millet Kiraathanesi Konya merkezde bulunan Alaeddin tepesinin yaklaşık 750 metre kuzeybatısında yer almaktadır. Kiraathanenin bulunduğu eski adıyla fuar 1970 yılında hizmete açılmış ve 2008 yılının sonunda bugünkü Kültürpark halini almıştır. Kültürparkta şehrin merkezinde

restoran olarak kullanılan bu alan, revize edilerek 2018 yılından itibaren Millet Kiraathanesi olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Yaklaşık 90 metrekare kapalı alana sahip olan kiraathane içerisinde bir adet çay ocağı, yönetim odası, tuvalet, sohbet etme alanı, tekli ve toplu çalışma alanları ve kütüphane bölümlerinden oluşmaktadır. İçerisinde güncel yayınların da bulunduğu 5.000 adet kitap bulunduran kiraathane pazar günleri hariç haftanın altı günü 09.00-22.00 arası hizmet vermektedir. Giriş bölümüne mevsim şartlarına uygun dekoratif taş kaplama uygulanan kiraathaneye giriş sensörlü kapı ile sağlanmaktadır (Şekil 14).

Şekil 14. Selçuklu Millet Kiraathanesi'nin dış cephe görünümü

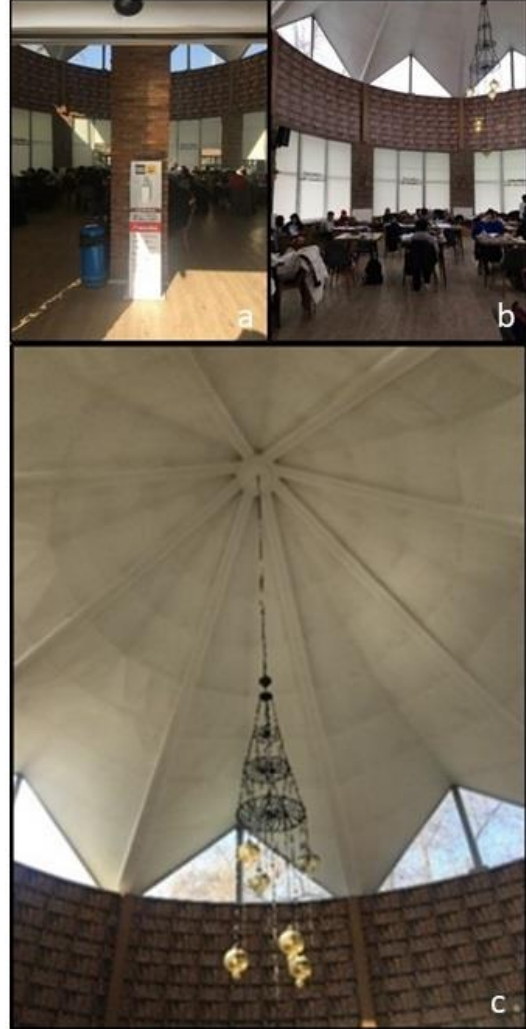
Kiraathanenin yaz aylarında kullanıma uygun yaklaşık 30 metrekare açık alanı bulunmaktadır. Süs havuzunun üzerine konumlanan alan, ince, uzun,

dekoratif aydınlatmalar ile ışıklandırılmıştır (Şekil 15).

Şekil 15. Selçuklu Millet Kiraathanesi'nin açık alan görünümü

Giriş sekizgen biçimli bir alana açılmaktadır. Sekizgen köşelerin üzerine konumlandırılan kubbe Selçuklu kümbetlerini ve kıl çadırlarını anımsatmaktadır. Kubbe ile sütunların birleştiği bölüm tamamen kitaplık görümlü duvar kağıdı ile kaplanmış olup geniş bir tavan yüksekliğine sahip olan mekânda üçgen şeklinde pencere açıklıkları ile alanın daha fazla ışık alması sağlanmıştır. Sekizgen biçimli geniş kubbeyi taşıyan sekiz adet kolon dekoratif tuğla duvar taşları ile kaplanmıştır. Okuma, çalışma ve sohbet etme alanı olarak kullanılan mekânın zeminlerinde açık renkli laminant parke kullanılmıştır (Şekil 16).

Şekil 16. Selçuklu Millet Kiraathanesi'nin sekizgen biçimli ana girişinin görünümü

Kiraathanenin pencere önlerine sedir oturma birimleri oluşturulmuştur. Aralarda bulunan bölücü duvarlara dekoratif tuğla duvar kaplama uygulanmış ve bu duvarlara gömülü metal çerçeveli kitaplık tasarlanmıştır (Şekil 17).

Şekil 17. Selçuklu Millet Kiraathanesi girişinin solunda yer alan oturma ve kitaplık bölümünden görünüm

Kıraathane girişinin solunda sedirli oturma bölümünün hemen yanında bulunan alan yönetim odası olarak kullanılmaktadır. Yönetim odası içeri ile bağlantıyı koparmamak ve sekizgen alanın bütünlüğünü bozmamak adına duvar yerine cam ile bölünerek oluşturulmuştur (Şekil 18).

Şekil 18. Selçuklu Millet Kiraathanesi girişinin solunda bulunan alan yönetim odasının görünümü

Kıraathane girişinde sağda ki koridorda bulunan gömme kitaplığa ait görsel Şekil 19'da sunulmuştur.

Şekil 19. Selçuklu Millet Kiraathanesi girişinde sağdaki koridorda bulunan gömme kitaplığın görünümü (URL-20)

Kıraathane girişinin hemen sağına mekânın güvenliğini sağlamak için güvenlik görevlisinin ve kıraathane görevlilerinin kullanacağı masa sandalyeler yerleştirilmiştir. Görevlilerin kullandığı bölüm kitaplık bulunan duvar ile ana salondan kısmen ayrılmıştır (Şekil 20).

Şekil 20. Selçuklu Millet Kiraathanesi girişinin sağında bulunan personel alanından görünüm

Kiraathanenin sağındaki koridorlar bireysel çalışma alanı olarak tasarlanmış tek kişinin kullanabileceği masalardan oluşmaktadır. İlk koridorun sonunda bulunan çay ocağı ikinci koridorla bir açıklık yardımıyla ikinci koridorla bağlanacak şekilde tasarlanmıştır. Koridorun sağında bulunan duvar eski dönemi anlatan bir duvar kağıdı ile kaplanmış, koridor oluşturmak için separatör olarak kullanılan duvar kitaplık olarak tasarlanmıştır. Her iki koridorun da tavanına ahşap malzemedeki sekizgen köşeli yıldız şeklinde bir bordür tasarlanarak içerisine sarkıt avizeler yerleştirilmiştir (Şekil 21).

Şekil 21. Selçuklu Millet Kiraathanesi girişinin sağında bulunan koridorun görünümleri

Kiraathanenin sağ tarafında bulunan ikinci koridor da aynı şekilde bireysel çalışma alanı olarak tasarlanmış ve koridorun sonunda tuvaletin bulunduğu alan ahşap bir separatör yardımıyla mekândan ayrılmıştır. İlk koridorda bulunan çay ocağının iki tarafa da kolay hizmet sağlayabilmek

adına açılan servis açıklığı kitaplığın bulunduğu duvar ile aynı şekilde dekoratif tuğla taşlarıyla kaplanmıştır. Sol tarafta bulunan duvar ise kitaplık baskılı duvar kağıdı ile kaplanmıştır (Şekil 22).

Şekil 22. Selçuklu Millet Kiraathanesi girişinin sağında bulunan ikinci koridorun görünümü

Kiraathanede dört kenarı sedirle çevrelenen sekizgen alan uygulamalı sanat eğitimleri, söyleşiler ve seminerler için de kullanılmaktadır (Şekil 23; Şekil 24).

Şekil 23. Selçuklu Millet Kiraathanesi girişinden genel görünüm (URL-21)

Şekil 24. Selçuklu Millet Kiraathanesi girişinde ki sekizgen alanda bulunan sedirin görünümü (URL-18)

4. Tartışma ve Sonuç

Konya merkezde bulunan Alaeddin tepesinin yaklaşık 750 metre kuzey batısında yer alan Selçuklu Millet Kiraathanesi'nin bulunduğu Kültürpark, eski adıyla Fuar, 1970 yılında hizmete açılmış ve 2008 yılının sonunda bugünkü Kültürpark halini almıştır. Kültürparkta şehrin merkezinde restoran olarak kullanılan bu alan, revize edilerek 2018 yılında Millet Kiraathanesi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Yaklaşık 90 m2 kapalı alana ve süs havuzunun üzerine konumlanmış yaklaşık 30 m2 açık alana sahip olan kiraathane bir adet çay ocağı, yönetim odası, tuvalet, sohbet etme alanı, tekli ve toplu çalışma alanları ve kütüphane bölümlerinden oluşmaktadır. İçerisinde güncel yayınların da bulunduğu 5.000 adet kitap bulduran kiraathane pazar günleri hariç haftanın altı günü 09.00-22.00 arası hizmet vermektedir. Halihazırda mekânsal

olarak dönüştürülen mekân kendi içinde fonksiyonel değişimlere uğramıştır. Kırcahanenin girişindeki ana bölümün üzerine konumlandırılan sekizgen, köşeli kubbe Selçuklu kümbetlerine ve kıl çadırına referans vermektedir. Anadolu Selçuklu ve Osmanlı mimari formlarının günümüz malzemelerini kullanarak oluşturulan kırcathane 2018 yılından beri her yaşta kullanıcıya ev sahipliği yapmaktadır. Eğitim, sosyal ve kültürel hayata katkı sağlaması amacıyla hayata geçirilmiş bir projedir. Türk tipi olarak adlandırabileceğimiz bu kırcathane Türk kültürünün incelikleri ile kendisine özgü bir çizgide ilerlemiş bulunmaktadır. Kahve içilebilen kütüphane olarak tanımlanan kırcathane, mevcut durumda çoğunlukla okuma ve çalışma salonu olarak aynı zamanda uygulamalı sanat eğitimleri, söyleşiler ve seminerler için kullanıcılara hizmet vermektedir.

Sonuç olarak, geçmiş dönemde inşa edilen yapıların günümüzde mekânsal değişimleri ile daha dikkat çekici bir niteliğe kavuştukları ifade edilebilir. Bu değişim ile edinilen farklı mekânsal kimliğin sağladığı etki ile turizmin geliştirilmesi mümkündür. Konya ili birçok tarihi yapıyı barındırmaktadır ve bunlardan biri öncesinde restoran olarak hizmet veren ve sonrasında farklı bir fonksiyona sahip olan Selçuklu Millet Kırcahanesi'dir. Bu yapının korunması ve tanıtımı neticesinde oluşturacağı çekim etkisi ile Konya ilinin ve bölgenin turizm potansiyelinin artırılarak kalkınmasına olanak sağlanacaktır.

Kaynaklar

- Beelen H, Sijts N (2022) Caffe. <https://etymologiebank.nl/trefwoord/koffie>. Erişim Tarihi: 07.12.2022.
- Burg E, Brady S, Thomas M, Schottenfeld P, Bishop L, Lamb H (2022) The Caffeehouse Culture. <https://sites.udel.edu/britlitwiki/the-coffeehouse-culture/>. Erişim Tarihi: 08.12.2022.
- Christopher A (2022) <https://www.mrconnoisseur.com/food-drink/cafe-pushkin-dinner-date-history/>. Erişim Tarihi: 29.12.2022
- Demirel M (2018) Türklerde Kırcathane Kültürü. <http://www.bursahayat.com.tr/haber/turkle-rde-kircathane-kulturunun-tarihi-157222.html>. Erişim Tarihi 16.11.2022.
- Doğan E, Doğan E, Ajanovic E (2020) Kahvehanelerin Kent Belleğindeki Yeri: İstanbul'daki Kahvehanelerin ve Belgrad'daki Kafaların Karşılaştırmalı Analizi, İstanbul University Journal of Sociology 40 (1): 443-465.
- Gölgesiz Gedikler H, Tekin S (2019) Osmanlı'dan Günümüze İzmir Kahvehane Kültüründen Kesitler, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi 10 (2): 55-82.
- Moa L, Chakraborty S (2020) A Study on Coffee Production in Nagaland, International Journal of Innovations in Management, Engineering and Science (IJIMES) 6 (2): 44-53.
- Myhrvold N (2022) Caffe. <https://www.britannica.com/topic/coffee>. Erişim Tarihi: 06.12.2022.
- Özdem F (2009) Karaların ve Denizlerin Sultanı İstanbul/ Cilt II. İstanbul Kahvehaneleri, Şehir Monografileri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Şahbaz S (2007) Geçmişten Günümüze Kahvehaneler Kahvehanelerin Sosyal Yasamdaki Yeri ve Önemi: Aydın Merkez Örneği, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 205s, Aydın.

Topçuoğlu F, Gürel M (2020) Mekân-Politika Ekseninde Konya Kültürpark'ın Dönüşümü, Kent Araştırmaları Dergisi 31 (11): 1487-1516.

Tunç Ş (2014) Osmanlı Payitahtında Kahvehane ve Kahvehane Kültürünün Yeri, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 102s, İstanbul.

Ünver AS (1962) Türkiye'de Kahve ve Kahvehaneler, Türk Etnografya Dergisi 56: 39-84.

Ürer H (2010).Osmanlı'da Kahve/Kahvehane Kültürü ve Salihli'den Bir Kahvehane Örneği "Himaye-i Etfal", Sanat Tarihi Dergisi 19 (2): 1-26.

Yaşar A (2005) Osmanlı Şehir Mekânları: Kahvehane Literatürü, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi 3 (6): 237-256.

İnternet Kaynakları

URL-1, <https://sourcebooks.fordham.edu/mod/1670coffee.asp>. Erişim Tarihi: 06.12.2022.

URL-2, <https://www.kahvve.com/osmanlida-kahvehaneler-4591/>. Erişim Tarihi: 11.01.2023.

URL-3, <https://www.dunyabulteni.net/kultur-sanat/kahvehaneler-osmanli-da-halkin-sesinin-duyuldugu-kamusal-alanlardih301417.html>. Erişim Tarihi: 11.01.2023.

URL-4, <https://www.kahvve.com/kahvehane-gravurleri-esliginde-istanbul-126430/>. Erişim Tarihi: 15.01.2023.

URL-5, <https://www.ensonhaber.com/galeri/arjantinde-kitabevine-donusturulmus-tiyatrobinasi-ilgi-goruyor>. Erişim Tarihi: 29.12.2022.

URL-6, <https://travel.sygi.com/tr/poi/el-ateneo-poi:31319>. Erişim Tarihi: 29.12.2022.

URL-7, <https://turismo.buenosaires.gob.ar/en/atractivo/el-ateneo-grand-splendid>. Erişim Tarihi: 29.12.2022.

URL-8, <https://listelist.com/ateneo-grand-splendid/>. Erişim Tarihi: 29.12.2022.

URL-9, https://en.wikipedia.org/wiki/El_Ateneo_Grand_Splendid. Erişim Tarihi: 29.12.2022.

URL-10, https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g312741-d317523-Reviews-El_Ateneo_Grand_Splendid-Buenos_Aires_Capital_Federal_District.html. Erişim Tarihi: 29.12.2022.

URL-11, <https://negezdik.com/cafe-puskin/#>. Erişim Tarihi: 29.12.2022.

URL-12, <https://www.oggusto.com/seyahat/yurt-disi/dunyanin-en-iyi-10-kitap-kafesi>. Erişim Tarihi: 29.12.2022.

URL-13, <https://www.mrconnoisseur.com/food-drink/cafe-pushkin-dinner-date-history/>. Erişim Tarihi: 29.12.2022.

URL-14, <https://www.fatih.bel.tr/tr/main/pages/sosyal-tesis-ve-kafeteryalar-kahvehane-vatan/113>. Erişim Tarihi: 29.12.2022.

URL-15, <https://tr.foursquare.com/v/kahvehane/5a243e899deb7d2e42f60104>. Erişim Tarihi: 29.12.2022.

URL-16, <https://bayaiyi.com/moc-istanbul-kahve-rehberi/>. Erişim Tarihi: 16.01.2023.

URL-17, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Konya>. Erişim Tarihi: 11.12.2022.

URL-18, <https://www.haberturk.com/konya-haberleri/17205857-konyada-millet-kiraathanesine-yogun- ilgi>. Erişim Tarihi: 11.12.2022.

URL-19, <https://sehirsorgula.com/konya-ilceleri/>. Erişim Tarihi: 10.12.2022.

URL-20, <https://www.facebook.com/konyabuyuksehir/photos/pcb.2036561723106083/2036561439772778/?type=3&theater>. Erişim Tarihi: 19.01.2023.

URL-21, <https://www.haberturk.com/konya-haberleri/66092257-millet-kiraathanesi-her-yastan-konyaliyi-bulusturuyor>. Erişim Tarihi: 19.01.2023.

URL-22, <https://kataloq.co/mekan/moc-nisantasi/>. Erişim Tarihi: 30.03.2023.